

ІВАН КЛИМИШИН

«ФОРМУЛА ТВОРЦЯ»

Івано-Франківськ
2012

ББК 86
К 49

Климишин І.А. «**Формула Творця**». – Івано-Франківськ: видавець Третяк І.Я. – 2012. – 24 с.

У цій книжці автор дає відповідь на багаторазово поставлені кореспондентами газет і телебачення питання щодо присудження Темплтонівської премії (13.03. 2008 р.) польському вченому-космологу (і теологу) Міхалу Геллеру, дослідження якого, як повідомляли, привели «до важливих проривів у релігійних концепціях, а також розширили горизонти науки».

Автор пропонує уважніше приглянутися до формули для числа варіантів замість «традиційно прийнятої при наукових розмірковуваннях» імовірності якоїсь події.

Пропонуючи оцінку кількості можливих варіантів як «Формулу Творця», автор звертає увагу і на інші її грані, що зазвичай залишаються поза увагою дослідників.

Підкреслюється важливість поняття «вертикаль» як головної опори становлення світогляду.

Рецензенти

І.М.Дубицький –

багаторічний викладач Теологічної Академії УГКЦ,

О.М.Возняк –

доцент Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника

Образно кажучи, звівшись на ноги і все більше усвідомлюючи себе, кожен із нас у той чи інший спосіб намагається скласти відповідь на питання: «яким же є цей навколишній світ?». Бо надіємось, що тим самим вдасться збагнути інше, важливіше – «хто я, хто ми на цій Землі, в чому моє, наше завдання і покликання?» Наслідком цих роздумувань в багатьох формується переконання: навколишній світ має свого Творця.

Віддавна люди почали прислухатися до свого внутрішнього голосу – до *совісті*, яка вказувала їм на різницю між добром і злом. В глибинах їхнього єства виробилося поняття *зріха*. І вони намагалися уникати зла не тому, що боялася кари з боку одноплемінників, а тому, що боялися кари Божої. Тож так склалося, що віра у Всемогутнього, Всезнаючого Творця привносила упорядкованість і лад у співжиття людей.

Що це саме так, видно хоча б з ось цих висловлювань:

Платон (427-347 р. до н. е.), давньогрецький філософ: «Незнання Бога є для держави найбільше з лих, і хто підриває релігію, той підриває разом із тим і основи суспільства».

Джордж Вашингтон (1732-1799), перший президент США: «Віра, релігія і моральність — це необхідні опори усякого добробуту і ладу. Не є приятелем вітчизни той, хто підкопує ці підвалини людського щастя. Розум і досвід показують нам, що моральність без віри не може існувати».

Вольтер (1694-1778), французький філософ: «Хто твердо вірує в Бога, який нагороджує чесноту і карає злочин, той здригнеться в момент, коли вже буде готовий убити невинну людину, і ніж випаде з його рук».

С. Л. Франк (1877-1950), російський філософ: «Епохи віри завжди є епохами творчості і припливу нових сил, епохи ж невірства – епохами занепаду, зубожіння і застою».

Ігор Шафаревич, академік РАН: «Більшість етнографів згодні з тим, що основною причиною вимирання примітивних народів при їх зіткненні із сучасною цивілізацією було не фізичне винищення їх європейцями, не заразні хвороби, не спиртні напої, а зруйнування їхнього духовного світу, релігії і ритуалів, які прив'язували їх до життя!»

І ще його ж: «...неможливо не згадати про ту сферу культурної діяльності, яка, можливо, є важливішою за всі інші для здорового існування нації, – про релігію. Сотні тисяч років вона була найпотужнішою і найвищою рушійною силою людства, і за декілька десятиліть ми порвали з нею не тому, що знайшли їй заміну, що прийшли до чогось вищого. Про те, як була скалічена душа народу, можна говорити за наслідками і не лише в нашій, а й в інших країнах, де держава намагалася відірвати народ від релігії, – від Німеччини до Китаю. Вся історія людства складається із жорстокостей, але ніколи ще насильство не виступало так неприкрито, проголошуючи себе благодотворним знаряддям законів історії, і тому ніколи воно не виливалося в таке технічно досконале перемелювання людьми подібних до себе, як в останні десятиліття у цих країнах».

У всі часи і скрізь при вивченні навколишніх явищ і речей дослідник врешті-решт неминуче стикався з питанням про *першооснову буття*. І він хоч-не-хоч змушений прийняти одну з двох точок зору: визнати, що «світ виник з волі Творця і розвивається за встановленими Ним законами», або ж що «світ існує сам собою одвічно і ніякого Творця немає» (щоправда, є й третя – що б хто не говорив, неприваблива – позиція *агностики*: «я на це питання відповіді скласти не можу, але, можливо, ситуація проясниться років через 50 чи й 500»).

Великі вчені віддавна розуміли, що мертва, немисляча, неорганізована матерія не може стати причиною своєї упорядкованості, причиною законів, які керують її розвитком. Розуміли, що пошуки цих законів виводять нас за межі матерії, до Бога-Творця.

Поставивши питання «чи є Бог на світі?», людський розум вимагає конкретних аргументів для доведення істинності твердження «Бог, Творець усього і всіх, є!». І такі аргументи справді зформульовано, причому найвідоміших і найдавніших – два: *космологічний* і *телеологічний*.

Суть *космологічного* (від грецького «космос» – Всесвіт) аргументу у найзагальнішій формі висловив філософ **Платон**: «Все, що виникло, потребує певної причини». Чіткіше це прозвучало в **Наполеона**

Бонапарта (1769-1821) : «Моя релігія проста: я дивлюся на Всесвіт і переконуюсь, що він не міг бути справою сліпого випадку, а створений якоюсь невідомою і всемогутньою істотою, яка настільки перевищує людину, наскільки Всесвіт перевищує наші найкращі машини».

Суть *телеологічного* (від грецького «телос» – мета) аргумента є зрозумілою із ось цих слів **Ісаака Ньютона**: «Чи ж було побудоване око без розуміння оптики, а вухо без знання акустики?» І в іншому місці: «...Будова таких надзвичайно майстерних частин тварин, як очі, вуха, мозок, м'язи, серце та інші, також інстинкт звірів і комах, — все це не може бути витвором чого-небудь іншого, крім мудрості й мистецтва могутнього, вічно живого Діяча...»

Тут же виникає інтригуючі питання: «А для чого існує краса у природі?». Переконливу відповідь на нього знаходимо в новелі **Конан Дойля** «Морська угода». Задивляючись на розквітлу троянду, герой цього твору Шерлок Холмс розмірковував так: «Мені здається, що своєю вірою в Божественне Провидіння ми зобов'язані квітам. Усе інше – наші здібності, наші бажання, наша їжа – необхідне нам передусім для існування. Але троянда нам дана понад усе. Запах і колір троянди прикрашають життя, а не є умовою для його існування. Лише Божественне Провидіння може бути джерелом прекрасного. Ось чому я й кажу: доки є квіти, людина може надіятися».

Тож мав, мав рацію римський філософ **Северин Боецій** (бл. 480-524), який у своїй праці «Втішання філософією» рекомендував: «Там, де це можливе, поєднуй віру з розумом!» Згадані вище космологічний і телеологічний аргументи і є якраз чудовим «застосуванням» розуму для укріплення віри в Творця!

Ізnamenним є те, що *найвидатніші вчені і двісті, і сто років тому, і тепер вважали і вважають за необхідне декларувати свою віру в Творця світу!* Вони не боялися і не бояться того, що їх хтось обізва «попівськими підспівувачами», мракобісами та невігласами, які, мовляв, так і не усвідомили того, що «наука несумісна з релігією»!

Чинять вони так із двох причин. **Перша.** *Досліджуючи світ у всій його красі, вчений буквально не може не висловити своє захоплення ним і свою радість від споглядання цієї досконалості у всій її невимовній складності.* Вдумаймося хоча б в ось ці слова: «Я бачив слід Божий у Його творінні, і що за сила скрізь, що за мудрість, що за невимовна досконалість!» (**Карл Лінней**), «Чим більше я вивчаю природу, тим більше зростає моє здивування й остовпіння перед ділами Творця» (**Луї Пастер**).

І друга. Набувши певного життєвого досвіду, вчений, річ ясна, усвідомлює те, що цей світ «у злі лежить» (**1 Ів. 5: 19**). Що далеко не кожна людина в ньому знає, що це таке – «народжуватися згори», «підійматися від звіра до неба» (**Василій Великий**). Або й не прагне цього. Що багатьох роз'їдають та пригнічують сумніви, і такій людині легко стати на злочинний шлях і загинути. Тож, *усвідомлюючи роль релігії у становленні людської особистості, у формуванні духовного клімату суспільства, виховання високоморальних якостей кожного громадянина, учений намагається, зокрема, не підштовхувати отих «простих і недосвідчених, які мов діти», до втрати ними віри. А отже – не помножувати зло у світі.*

Питання про «поєднання віри з розумом» висвітлив **Папа Іван Павло II** в енцикліці «Fides et Ratio» («Про співвідношення віри і розуму», 14. 09. 1998 р.). Тут, передусім, у Передмові зазначено: «**Віра і розум – ніби два крила, на яких людський дух підноситься до споглядання істини**». Що більше: «віра наказує, щоб її предмет був пізнаний за допомогою розуму; розум, сягаючи вершин своїх шукань, визнає, яким необхідним є те, що об'являє йому віра».

Нагадаємо ще й сказане Папою у січні 2002 року в Третньому Римському університеті: «Ігнорувати внесок релігії в освіту є помилкою перспективи і поганою послугою щодо правди науки про людину. Досить об'єктивно розглянути історію, щоб зрозуміти, наскільки важливою була релігія для формування культури і наскільки великим був вплив релігії на людський світогляд».

Проблему «Віри і знання, науки і техніки на грані тисячоліть» всебічно розглянуто на **Всесвітньому Російському Народному Соборі** (18-20 березня 1998 р.). Ось, зокрема, слова академіка, Президента Російської Академії наук **Ю.С.Осипова**:

«/.../ необхідно відрізнити науку як раціональну пізнавальну діяльність від так званого наукового світогляду, який насправді наукою не є, але використовує науку, а також спирається на деякі філософські системи; найяскравіший приклад – це матеріалізм. Проаналізувавши історію принаймні трьох із половиною століть, сьогодні можемо визнати: такий ексцентричний світогляд, що претендував на універсальність і заміну релігії, звичайно, не відбувся...

Криза культури в Європі XVI – XVII стт. була глибокою системною кризою... /.../, на науку було покладено задачі явно релігійного порядку не лише створити за допомогою залежної від неї техніки рай на землі, а й цілковито змінити саму природу людини. До кінця нашого тисячоліття виявилось, що ці надії не справдилися. Саме тому людина нашого часу шукає шляхів до храму, намагаючись при цьому зберегти і цінності науки, межі якої вона, річ ясна, тепер розуміє по-новому.

... /І./ сама наукова космологія сьогодні ставить проблеми, що співвідносяться із обговорюваними у традиційній теології питаннями про походження Всесвіту. Як кажуть, коло замкнулося і замкнулося дуже сильно. **Не випадково многі природодослідники і математики, розпочавши свої дослідження як люди невіруючі, кожен своїм шляхом, по-різному, але приходили врешті решт до віри**, бо створення будь-якої стрункої наукової системи неминуче приводить до думки про існування, як кажуть у нашому середовищі, Абсолютного Буття...

... На світанку виникнення нової науки їй допоміг союз із християнством. **Можливо, що новий союз науки і християнства, а в нашій Росії – Православ'я, допоможе здолати важкий період екологічної і морально-етичної кризи, в якій опинилася сучасна цивілізація».**

Таким же змістовним був і виступ на Соборі Міністра Російської Федерації з науки і технологій **В.Є. Фортова**. Він, зокрема, сказав: *«Крім пізнання навколишнього світу є інша, навіть важливіша задача збігу завдань науки і релігії. Це моральні закони, якими повинна керуватися наука і яких повинні дотримуватися наші вчені.* Це заповіді, які були зформульовані дві тисячі років тому в Нагірній проповіді. Практика тоталітарних режимів наглядно показала, до чого доводять спроби замінити ці заповіді на більш прагматичні і примітивні принципи..

Я хотів би підкреслити і те, що *лише матеріальні стимули ніколи не були і не будуть самодостатніми для національного успіху в будь-якій справі, зокрема в науці і техніці. Необхідною є духовна мотивація, національна гордість і державний патріотизм.* На жаль, в останні роки наше суспільство істотно розгубило ці почуття... Ми впритик наблизилися до тої межі, за якою настає втрата духовності, мети і сенсу життя. Тут *ми пов'язуємо надію з нашою релігією.* Без відновлення і відродження культури, частиною якої є наука, досягнути якихось серйозних успіхів в економіці ми не зможемо.

Наша Церква упродовж століть зберігала нам нашу історію. Вона зберегла поняття Вітчизни, ідею і образ Батьківщини. Гадаю, що Церква, яка завжди була надійною опорою патріотизму в Росії, сьогодні може і повинна впливати на суспільство... Зі свого боку, для науки і вчених важливо дбайливо, з повагою і розумінням відноситися до діяльності Церкви, співпрацювати з нею в моральному вихованні громадян...».

Наведені тут слова провідних російських учених повинні б почути і наші «мужі від науки». Йдеться ж про формування світогляду кожного громадянина нашої Держави, і передусім – у школі. А тут, здається, «неподільно» царює «махровий атеїзм», зокрема, – схилення-плазування перед постулатами дарвінізму. Типовим прикладом є рішення «Міжнародного симпозіуму з проблем дидактики фізики та шкільних підручників» (журн. «Фізика та астрономія в школі» № 3, 2007 р., с. 50), де йдеться про «оволодіння методологією дослідження фізичних явищ та формування на цій основі діалектико-матеріалістичного світогляду»!

Палким «нашим» прихильникам дарвінізму доречно пригадати слова видатного англійського філософа **Карла Поппера** (журн. «Вопр. филос.» № 12, 1995 р., с. 39): «*Дарвінізм – не наукова теорія, яку можна перевірити, а метафізична дослідницька програма. Я не думаю, що дарвінізм може пояснити походження життя... Викладати в державних школах одну з двох протилежних теорій, цілковито відкидаючи іншу, недопустимо в суспільстві плюралістичної демократії. Учні і студенти повинні бути ознайомлені з обома точками зору, з обома системами аргументації*». Нам... хоча б так!

Серед багатьох галузей науки особливо виділяються дві – **астрономія** і **біологія**. Перша досліджує світ планет і зір, Всесвіт у цілому. Друга з'ясовує таємниці всесвіту живих форм у всьому їх розмаїтті. І кожна у своїй царині не може не підійти до цих найважчих **питань про першопричину буття**.

Особливо «завинила» перед людьми астрономія. Адже, виходячи зі своїх безпосередніх вражень, відчуттів, люди склали уявлення, за яким «Земля нерухома і перебуває у центрі світобудови, Сонце ж, Місяць і п'ять відомих здавна планет рухаються навколо Землі». Що більше, було складено уявлення, нібито зорі прикріплені до певної кристалевої сфери, за якою розміщений *емпірей* (як думали давні греки – оселя богів). І відстань до згаданої сфери нібито усього в півтора рази більша, ніж до Сатурна.

Такий світ був дуже затишним, зрозумілим кожному. Тут легко було уявити, що Творець поруч, завжди коло тебе. Залишався лише крок до того, щоб сказати: це лише я, це лише моя спільнота правильно розуміє увесь Його задум про світ. І тому то «в ім'я єдиної правильної віри» текли ріки крові еретиків, підіймалися до неба стовпи диму від вогнищ, на яких спалювали тисячі нещасних. В ім'я Боже творилося зло.

У свій час **Микола Коперник** (1543 р.), «зупинивши Сонце і зрушивши Землю», не захитав «небесної тверді». Тому, зокрема, Католицька Церква сприйняла його модель світу відносно спокійно. Але досить швидко **Галілео Галілей** своїми вдалими асоціаціями переконливо довів, що «з усієї сукупності зір, які бачимо, не

знайдеться і двох, що були б на однаковій відстані від Землі». Внаслідок цього, образно кажучи, небесна кришталева сфера розкришилася на друзки. І людина залишилася віч-на-віч із безкрайнім, холодним, байдужим і навіть ворожим Всесвітом, місце перебування Творця в якому стало неозначеним. Тож її, людину, охопив переляк, вона відчула себе беззахисною і покинутою.

Саме в цей час наставала епоха Просвітництва з її войовничим безбожництвом. Тоді то було проголошено безліч безкомпромісних заяв типу «Релігія є в повному значенні цього слова смертю розуму». «На одній шостій земної кулі» такі люто-безбожницькі заяви упродовж майже всього ХХ ст. визначали форму і зміст суспільного життя...

У ХХ ст. астрономи виявили, що наша Галактика – лише одна зі ста мільярдів таких же зоряних систем, які вже тепер досяжні для вивчення. Що цей світ галактик розширюється. За останні роки розроблено теорію *інфляційного Всесвіту* – уявлення, за яким вкрай велика кількість речовини, потрібної для подальшого формування цих галактик, на початку є «прихованою» у фізичному *вакуумі*, пронизаному «творчим» силовим полем. Що вся ця маса речовини стає реальністю лише на певному етапі різкого роздування (*інфляції*) початкової мікроскопічної комірки, що її поява обумовлена переходами частинок із «можливого» (*віртуального*) стану в реальний якраз завдяки наявності силового поля, що «надає» частинкам цю реальну масу. З теорії випливає, що буквально за декілька мікроскопічних часток секунди ця «комірка» внаслідок роздування досягла фантастично великих розмірів...

Головне, однак, в іншому. Дослідження особливостей взаємного руху близьких і найдальших галактик виявляє таку дивовижну річ. Усіма можливими в астрономії методами вчені реєструють усього 0,5% наявної в доступному для спостережень Всесвіті речовини. Ще близько 4,5% може становити «звичайна, але не світна (холодна) речовина», як ось згаслі зорі. Далі, близько 25% – це якась «темна матерія», властивості якої взагалі невідомі. Особливості ж розширення Всесвіту (виявлене прискорення руху найдальших галактик) пояснюють проявом певної «темної енергії», концентрація якої нібито відповідає масі близько 70%. Отже, ми живемо у світі, якого лише 1/200 частину

здатні (поки що?) дослідити. Це *як би встановити 200 свічок, з яких запалено одну, і здалека «досліджувати цю систему»*. А воно ж років 120 тому навіть зазвучало: все про все знаємо, «лише дві маленькі хмарки заслоняють небо»...

Все ще залишаються без відповідей і найголовніші *питання біології*. Так, зокрема, невідомо, де зберігається і як реалізовується «архітектурний план» побудови організму – цілого та його окремих систем. Невідомим є принцип роботи «координаційного центру» клітини, який керує її спеціалізацією, тобто визначає – бути їй гемоглобіном чи кератином тощо. «Перебирання» усіх можливих варіантів, скажімо, «тексту спадковості» вимагає як надзвичайно великої кількості атомів (яка значно перевищує їхнє число в усьому спостережуваному Всесвіті), так і фантастично великих проміжків часу. І – як «сліпо-глухо-німа» природа не може створити красу, так вона не може творити й *кодувати* в молекулах ДНК дивовижно складну інформацію, завдяки самореалізації якої можливе як життя певного організму, так і його відтворення в наступних поколіннях.

Щодо цього дуже чітко й переконливо висловився природодослідник **Стівен Мейєр** (США):

«Упродовж усього XIX століття вчені вважали, що існують два основні фактори – матерія та енергія. На початку XX століття з'явився третій наріжний камінь, з яким повинна рахуватися наука, – це *інформація*. Коли ми маємо справу з біологією століття інформації, виникає й міцнішає розуміння того, що молекула ДНК є реальним доказом розуму, реальним доказом інтелекту. Це те, що може бути поясненим лише за допомогою уявлень про розумний задум».

І ще: «Відомо, що розумні істоти можуть створювати інформаційно насичені системи. Наші (взагалі людські) докази ґрунтуються не на тому, чого ми не знаємо, але на тому, що ми знаємо про причинно-наслідкову структуру світу. *Нам невідомі природні причини появи інформації. Цей процес не можна пояснити з матеріалістичної точки зору*, – у будь-якому разі це *не природний добір, не процеси самоорганізації і не випадковість*. Нам, однак,

відомий один фактор, дійсно здатний породжувати інформацію, і цей фактор – розум.

Тому, коли люди з наявності інформації в ДНК роблять висновок про наявність задуму, вони, з погляду історичної науки, доходять правильного й очевидного висновку. Коли ми знаходимо інформаційно насичену систему в клітині, точніше, в молекулі ДНК, можемо зробити висновок, що ***вирішальну роль у появі такої системи відіграє розум***.

Повторимо ще раз: ***у вчених завжди були (і є сьогодні) знайдені з досліджень природи вагомі аргументи для підкріплення віри в Творця. Як також був і є обов'язок про цю віру заявляти вголос – заради примноження добра у світі!***

Тож – вдумаймося ще й в ось ці свідчення провідних учених світу:

Макс Планк, Нобелівський лауреат (премія 1918 р.): «Ми досягаємо межі, яку точна наука не в змозі переступити. Якими не є великими і знаменними успіхи науки, їй ніколи не вдасться зробити останній крок без того, щоб не опинитися в царині метафізики».

Вольфганг Паулі (Нобелівська премія 1945 р.): «Межі всіх природничо-наукових методів там, де з'являються питання про походження»!

Альберт Айнштайн, Нобелівська премія 1921 р.: «Я не можу уявити собі справжнього вченого, який не мав би глибоку віру. ... Безбожна наука кульгає».

«Кожен, хто серйозно займається наукою, переконується в тому, що в законах природи присутній якийсь дух, і цей дух вище людини. З цієї причини заняття наукою приводять людину до релігії».

«Вірую в єдиного Бога і з чистим сумлінням можу сказати, що ніколи не відчував симпатії до атеїстів. ... Звичайне уявлення про мене як про атеїста – велика помилка. Якщо це уявлення про мене як про атеїста взяте з моїх наукових праць, то можу сказати, що моїх робіт не зрозуміли».

Але найважливішим, напевне, є ось це: «Нашому часові притаманні вражаючі успіхи наукового пізнання. Як же не радіти цьому? Але не можна забувати, що ***одні лише знання і майстерність не зможуть привести людей до щасливого життя***».

Людство має всі підстави підносити провісників моральних цінностей вище, ніж відкривачів наукових істин».

Роберт Мілікен, американський фізик, лауреат Нобелівської премії 1923 р.: «Порівняно зі знаннями, що їх мало людство сто років тому, наші наукові здобутки справді є великими. Але порівняно з тим, чого ми ще не знаємо, вони є мізерними, майже ніякими. Люди, які мало знають науку, та й люди, які мало знають про релігію, можуть сперечатися, а слухачі можуть думати, що це наука сперечається з релігією, тоді як насправді тут зійшлися лише два види неуків».

Артур Комптон, Нобелівський лауреат 1927 р.:

«Наука не лише не є суперечною з релігією, але на наших очах вони стають союзниками. Глибше пізнаючи природу, ми ближче знайомимося із Богом Природи і з тою роллю, яка нам призначена в Його космічній драмі».

Альфред Кастлер, Нобелівський лауреат 1966 р.:

«Я не можу зрозуміти світ без Творця, тобто без Бога».

Андрій Сахаров, Нобелівський лауреат 1982 р.: «Я вважаю, що певний вищий смисл існує і у Всесвіті, і в людському житті... Внутрішній смисл, нематеріальний, у Всесвіті повинен бути... Релігія має велику духовну силу».

Дін Кенйон, знаний корифей еволюціонізму, автор відомої книги (співавтор – **Стейнман Г.**) «**Биохимическое предопределение**» (М.: Мир, 1972. 336 с.), яка була бестселером у сфері хімічної еволюції упродовж двох десятиліть: «У нас не залишається жодного шансу пояснити за допомогою хімічної еволюції виникнення хоча б найпростішої клітини. Тому мене дуже привабила концепція розумного створення життя, оскільки вона несла простий здоровий глузд і до того ж урахувала численні сучасні наукові відкриття. Це просто чудове явище – настільки майстерно побудований і, водночас, настільки мініатюрний механізм! Чи це не підтвердження, що в нього є розумний проектувальник і творець?»

Луї Пастер: «Що більше я вивчаю природу, то більше перед лицем створінь Творця зростає моя віра в Нього. ... Наука веде людину до Бога».

«Світ сміятиметься колись із глупоти нашої модерної матеріалістичної філософії. Бо ось я чим більше вивчаю природу, тим більше зростає моє здивування й остовпіння перед ділами Творця».

Жан Луї Агассі, швейцарсько-американський палеонтолог: «Наука є перекладом думок Творця на людську мову».

Ернст Сіменс, засновник електротехніки: «Чим глибше ми осягаємо закони природи, тим скромнішими стають наші претензії..., тим сильнішим є наше здивування перед безконечною Премудрістю, яка організовує Всесвіт».

Джин Флемінг, видатний радіотехнік: «Велика кількість сучасних відкриттів цілком зруйнувала старі матеріалістичні уявлення... Всесвіт постає сьогодні перед нами як думка. Але думка передбачає наявність Мислителя».

Вернер фон Браун, конструктор космічних ракет (США): «Здійснити людськими зусиллями політ у космос – це приголомшливий успіх. Однак космос відкриває людині лише малу частину своїх дверей. Споглядання ж великих таємниць Всесвіту навіть через цю щілинку, безумовно, підтверджує нашу віру в Творця. Мені настільки ж важко зрозуміти вченого, який не визнає присутність вищої раціональності за буттям Всесвіту, як і теолога, який не визнає досягнень науки».

«Людина не може залишатися перед лицем законів і порядку, які панують у Всесвіті, без усвідомлення того, що в цьому Всесвіті наявні задум і ціль. Краще з'ясувавши вражаючі особливості Всесвіту та всього того, що має в ньому притулок, ми знайшли набагато більше причин для відчуття захоплення цією метою і здійсненням заради неї задумом...(Бо) яка випадкова подія може призвести до виникнення людського мозку або людського ока?..»

«Поширеною є думка, нібито в епоху космічних польотів ми вже так досконало знаємо природу, що нам уже немає потреби вірити в Бога. Ця думка цілком помилкова. Лише нове звернення до Бога може врятувати світ від катастрофи, яка насувається. Наука і релігія – це сестри, а не вороги».

Х. Ліпсон, видатний британський фізик: «Про живі організми ми знаємо набагато більше, ніж знав Дарвін. Наприклад, ми знаємо,

як працюють нерви, і, на мою думку, кожен нерв — шедевр електричної інженерії. Мільярди їх є в нашому тілі... У цій ситуації мені на розум приходиться слово «задум»».

Юрій Алтухов, академік РАН, видатний генетик: «За останні 10 років мої уявлення про світ і людину зазнали докорінної зміни й привели до твердого переконання в тім, що наш світ — результат вищого творчого задуму. Складність, комплексність та саморегуляція у світі живого є такими, що неминуче доходиш висновку про наявність Плану, а отже, місця для випадковості не залишається».

Додамо: в Інтернеті є вже достатньо матеріалів про те, як декларували свою віру в Творця найвидатніші вчені! Це, зокрема, дуже інформативна книга болгарського вченого **Тихомира Димитрова** «*Вони вірували в Бога: п'ятдесят Нобелівських лауреатів та інші великі вчені*».

Загалом же, якщо вдуматися, – хто збагне масштабність «конструкторських бюро», де осмислювалася й проектувалася кожна функція, кожна «деталь» і структура конкретного живого організму – аж до розумного? Щоправда дозволено багатьом твердити : «не бог створив світ, а Всесвіт створив людину» і «язик у них не всихає».

Поняття «*Формула Бога*», «*Формула Творця*» придумали журналісти у зв'язку з повідомленнями (березень 2008 р.) про нагородження *Темптонівською премією* (а це 1,6 млн. дол.) польського космолога (і теолога) **Міхала Геллера** «За прогрес у дослідженнях в царині духовних реалій». Вони ж буквально змусили мене «пройтися вперед і назад» сторінками Довідників та підручників з фізики й математики і вибрати ту, яка найповніше відображає «глибинну суть проблеми» (Геллер говорив про всю сукупність математичних співвідношень, що віддзеркалюють суть фізичних законів, які описують будову і розвиток Всесвіту та його частин). Як виглядає, найкраще для цього придатна *формула для числа варіантів W*.

Прийmemo точку зору: Творця нема. Отже, за Його відсутності «сліпо-глухо-німа» природа (бо ж так?!), щоб змонтувати будь-яку складнішу конструкцію, змушена справді наосліп перебирати всі

можливі варіанти. «Замовимо їй» найпростішу молекулу білка. «Майже початковим матеріалом» для цього є *амінокислоти* (АК) – сполуки з 10 – 27 атомів водню, вуглецю, азоту і кисню. З якихось причин природа «має» 20 різних АК, але використовує для будови білків лише 20 зі ста тих, які «повертають площину поляризації вліво». Максимально спрощуючи розповідь, скажемо: «для природи» усі ці 20 АК однаковісінькі: вони мають «тіла» різної маси, але *в них усіх тотожні за будовою «ліві руки»* – це поєднання азоту з воднем, але *й цілком однакові, проте по-своєму, «праві руки»*, бо ж тут – поєднання вуглецю з киснем. Це змушує підкреслити: «при монтуванні молекули білка у природи нема вибору, лише необхідність перебирати всліпу усі можливі варіанти як рівноправні». І кількість цих варіантів *W* фантастично велике! Для їх обчислення множимо на себе кількість «використовуваних» АК (тобто $m = 20$) N разів, тобто стільки, скільки АК налічується в структурі конкретного білка:

$$W = m^N .$$

Тут приймаємо, що *амінокислоти вже є!* «Але звідки?». *Їх же також природа мала б «змонтувати заздалегідь»...*

У відносно найлегшому випадку, коли білок складається зі ста АК ($m = 100$), число варіантів сягає величини «одиниця і 130 нулів за нею». Атомів же для цього потрібно ще в 20 разів більше! ***У всьому ж доступному для спостережень Всесвіті астрономи налічують лише «одиницю з 80 нулями за нею» атомів.*** Отже – «не з'явиться сама собою» навіть одна (!) «корисна» молекула простого білка. З цього видатний англійський астроном **Фред Хойл** і зробив зрозумілий для всіх висновок: ***«Та не мучилася природа всліпу, бо Надінтелект наперед дав їй програму».***

Незайвим буде додати, що це питання у своєрідний спосіб описав **Й.С.Шкловський** у своїй знаменитій книжці «Вселенная. Жизнь. Разум» (1962 р., згодом п'ять перевидань). Проблему формоутворення ледве не вперше «з часів войовничого лисенкізму-дарвінізму» обговорив **Ю.Г.Симаков** у кн. «Живые приборы» (1986 р.).

Питання про «формулу Творця» насправді є багатогранним, воно потребує розгляду з різних «актуальних і пекучих» точок зору.

Справді, «кожен допитливий» може сказати: «Добре, Він, Творець, є. Але є й ми. І навіщо ж ми на цій землі? Який Його задум про кожного з нас?»... Певні відповіді на це питання дає та чи інша *релігія*. Заторкнемо це питання і ми. Але згадаємо передусім мудрість усіх минулих поколінь, зокрема, давніх римлян: «*Quantum scimus, gutta est, ignoramus mare*» – «*Те, що знаємо, – краплина, незнаного ж – море*».

Отже, «в рамках християнства» знаємо: «Світ цей у злі лежить». Такою є визначальна теза Святого Письма (див. 1 **Ів.**:5:19). Бо ж перший із народжених у ньому, Каїн, був не просто вбивцем, а братовбивцем! Яка жахаюча алегорія – для всіх часів і народів!! Бо ж убивства – ледве не на кожному кроці, безперервні війни – реалії нашої планети віддавна й дотепер... І як би не хизувалися «високоцивілізовані», вказуючи на інших пальцем, варто лише глянути їм на сторінки своєї ж історії – і замість порошоків в чужому оці побачити колоду в своєму...

Біблія, Святе Письмо, дає усім (хто вміє і хоче читати...) не одну тему для роздумів. Як ото, скажімо, – присуд на смерть Сина Божого, Того, хто навчав милосердя і співстраждання до кожного ближнього. «Розіпни Його!» – хто це кричить? Не чуто? Та це ж і ми! Але не лише ми. Це кричать усі, різними мовами й говірками. Бо ж так багатьом Його слова заважають жити – спокійно переживувати щось чи аж когось там, навіть цілі племена (і нації, якщо вдасться).

Бо ж у кожного є своє «розуміння», як утвердити «оте найважливіше» – *себе*, водночас – як оправдатися перед Творцем, як його аж «приватизувати», щоб гордо на весь світ заявляти: «це лише нас Він любить, це ми обрані Ним, а ви *покоряйтеся, бо Він – з нами!*».

Отже, таки є Творець, і це Йому зволилося створити весь навколишній Світ, зокрема, – нашу планету. Та – «вивести на арену світової історії» білих і жовтих, ще й чорних, давши кожному племені окремі мови та здатність складати свої уявлення про форми Його вшанування! І хто збагне Його задум?

Знання про Творця всіх і всього знаходимо у пророка **Ісайї** (Іс. 55: 8 – 9): «Бо Мої думки – не ваші думки, і дороги ваші – не Мої дороги... Бо так, як небо вище від землі, так Мої дороги вищі від доріг ваших і думки Мої вищі від думок ваших».

Це ж стверджує на кожній літургії священник у тихій молитві, коли хор співає «Достойно і праведно є..»: «Бо Ти – Бог Несказаний, Недовідомий, Невидимий, Незбагнений і Всюдиприсутній... Ти з небуття нас до існування привів...».

Наближує нас до Нього, до розуміння Його задуму щодо нас наявність у цьому світі краси в її найрізноманітніших формах і проявах – від розмаїття квітів, щебету птахів, зрештою – наших обдарувань відтворювати цю красу в мистецьких творах.

Маємо і «розуміння нашої тут сутності», його сформулював св. **Василій Великий**: «Людина – це звір, якому звелено піднятися до неба». Тобто якраз – до свого Творця. Отже, *зростати духовно*. Але це дається нелегко! *Тому й з'явився на землі Той, Хто каже кожному з нас: «На цій дорозі ти спотикаєшся, грішиш, але не падай у відчай! Осуди свій гріх, покайся, і Я візьму його на Свої плечі! Ти ж іди вперед, уверх!»*.

І ось це – головне: «підійматися до неба», «йти уверх»! Тобто – є *вертикаль!* І це вона якраз є визначальною в житті! «По горизонталі», навколо нас, «життєві ситуації» можуть бути найбезглуздіші, до неможливого навіть огидні. У ці моменти слід пам'ятати: «*Там, угорі, Творець, тут – я. І я тут здаю екзамен. На гідність передусім*».

Світ цей – у злі лежить. І прояви цього зла найрізноманітніші. Гляньмо передусім: «хіба в Каїна землі було мало?». Адже «одному, скажімо, – до Гімалаїв, іншому – до Піренеїв», підеш і, повернувшись, уже не зустрінешся! Аж – ні, «не можу спокійно жити, доки залишається живим мій брат»...

Кожна епоха ставить «свої» проблеми, з них найголовніша – «хліба і води». Склалося так, що це якраз тут, від Карпат і до Уралу, є чорноземи, де можна (і треба, у злагоді!) збирати врожаї, щоб прокормити чи не пів Азії та й Африки впридачу. Так ні, якись чи не Каїнові правнуки розпалюють розбрат, починають дискусії аж щодо того, «чия мова єдино правильна, не теляча». Здавалося б – куди

спішити? Хіба є сумнів у тому, що вже ближчим часом може здійснитися оте пророцтво філософа **Гадамера**: «Років через... вся Європа розмовлятиме китайською» (з уточненням **Кусто**: «Франція – арабською»). Нам же відлунюється оте каїнове: «Я то помру завтра, але ти маєш умерти сьогодні»...

Автор цих рядків – астроном, поміж пальці якого, образно кажучи, мільйони років проковзують, наче сухий пісок. Довелося («роздумуючи про цінності земного») копати яму на цвинтарі, коли помер наш у селі сусід. Довелося й відчути: особливо загострюється в людини «питання про Творця», коли вона потрапляє на грань, за якою – небезпека важкого каліцтва або навіть швидкого чи повільнішого переходу в небуття. Зокрема, це там, де – хворі туберкульозом. Дехто – з обома дірявими, як решето, легенями. Або ж з важкими післяопераційними ускладненнями, Пробув автор «там», приліковуючи «свій» кавернозний туберкульоз, загалом три роки. І тоді, як ніде інакше, усвідомлюєш: життя наше – до ілюзорного коротке. *І ми тут – таки для того, щоб «перед обличчям Творця» здати екзамен. Напевне, передусім – на вияви добра, співстраждання, взаємодомоги, навіть до самозречення в ім'я когось ближнього, але і дальшого.* А ще – надати цьому світові барвистості, скажімо, тими чи іншими художніми витворами, озвучити його захоплюючими мелодіями. Загалом же, усі ми тут – Його діти! І в цьому – важлива сторона «формули Творця»!!!

Історія людства переповнена трагічними сторінками. Конкретно автор цих рядків виріс на вододілі, яким татари чи не щороку добиралися аж до Бродів і то упродовж двох століть. Тут лунали зойки-плачі бранців, тут усе скроплене кров'ю, усе толочене-перетолочене. Але крізь смуток пробивається радість: ми попри все – вижили!

Сьогодні, однак, ситуація важча. Стався *демографічний вибух* і водночас, напевне, – незворотні зміни клімату. У 1900 р. населення планети налічувало 1,5 млрд. осіб, наприкінці ХХ ст. воно перевищило 6 млрд., 31 жовтня 2011 р. – 7 млрд. До 2050 р. воно може сягнути 10 млрд. То ж чи вистарчить усім, серед іншого, води, пшениці, нафти і газу? А є ж іще проблема зміни клімату, хоча все ще наче й дискусійна.. Тож перспектива непередбачених змін «світить» і для нас.

«Що ж»...Світ цей саме такий. І в ньому, «на сцені історії» виступили тисячі різних племен. І кожне мало реалізувати дані йому таланти. Тож висновок очевидний: *кожне сприяння розвитку того чи іншого народу – це співділання з Творцем у реалізації Його задуму. І, навпаки, намагання обмежити духовний і фізичний розвиток того чи іншого народу (нації) є важким гріхом супроти Творця всіх і всього! Це теж одна із граней «формули Творця»...*

Творець дав кожній людині здатність розрізняти, що таке добро і що – зло. Щоб у цьому світі вибору вона здала певний екзамен, передусім – примножуючи добро. Він дав здатність збагнути: визначальним для кожної людини є усвідомлення своєї гідності. Гідності кожного зокрема, гідності спільноти, до якої, з волі Творця, належимо. Тою ж мірою шануючи і гідність представників інших культурних спільнот!

В цьому, напевне, для кожної спільноти, – суть того, що зветься *національною ідеєю: зберегти себе, щоб реалізувати обдарування, отримані від Творця. Це можливе, річ ясна, «у своїй хаті» – у своїй Державі.*

Однак «світ цей у злі лежить». Передусім хоча б тому, що, кажучи словами св. **Томи Аквінського**, щоб людина була добродісною, їй потрібен певний мінімум матеріального достатку. А це, «у бажаному обсязі», досягне не завжди.

Поєднуючи тут сказане з певними особливостями людської психіки, прийmemo до уваги, услід за російським богословом о. дияконом **Андреем Кураєвим**, дані соціології: «Лише 10–15 % людей здатні дозволити своїм переконанням реально і постійно впливати на своє життя. Це відсоток людей, які всерйоз живуть так, як вони це сповідують. Вони здатні перебудовувати свою долю відповідно до своєї віри.. Всі інші... вважають своєю вірою те, що їм скаже влада..». І далі – важливий висновок: «Долі народів у релігійній сфері залежать від того вибору, який зроблять 10–15 % релігійно самостійних громадян...». Тож – «достатньо ці 15 % розколоти на двадцять груп по 0,75 % – і народний організм буде духовно обезголовлений».

Сьогодні в нас чи не 200 вже партій (а ось о.д. **А.Кураєв** каже, що вистарчило б і 20), тож «нав'язати свою віру нам», здається, можуть навіть пінгвіни чи кенгуру! То *якщо згине з лиця землі наше недолуге, як хтось вважає, плем'я, винними що – будуть оті пінгвіни чи якісь там моголи?*

Важкою довбнею б'ють по голові пересічного українця прогнози щодо того, «коли то згине з лиця землі наша солов'їна мова». Нещодавно прозвучало: «до кінця ХХІ». А років 20 тому в **Анатолія Дімарова** було: «...могила нам давно вже викопана. Й «інтернаціоналісти» – могильники ждуть – не діждуться, поки ми ляжемо до ями, – закопати, затоптати, зрівняти з землею...». Чуємо, як то «нашу солов'їну мову» нібито зовсім недавно хтось там сконструював. І чому б це нашим письменникам не оприлюднити «Записку», подану (1905 р.) в Російську Академію наук російськими академіками **О.Шахматовим, Ф.Фортунатовим, А.Фамінциним, Ф.Коршем** та ін., в якій ясно і рішуче зазначено, що *українська мова аж ніяк не є діалектом..., а є самостійною, дуже давньою*. Та повторювати б це в школах... Бо ж воно записане і в Святому Письмі: «Як багато є різних мов на світі і жодна з них не без значення» (**1 Кор.** 14: 10). А ще: «... в Церкві волю п'ять слів зрозумілих сказати, ... аніж десять тисяч слів чужою мовою! Браття, не будьте дітьми розумом...» (там же). Ми це усвідомлюємо?? Чи ми таки є дітьми розумом? І чи взагалі здатні усвідомити, що це Творець зволив, щоб ми були українцями, яким би не було це непосильним тягарем для кожного? Ніхто не в змозі вибрати місце свого народження. І ото з волі Творця ми – тут. Так, бути українцем – нелегко! Але дещо все ж ми визначаємо для себе самі. Це ж – складова отої «формули Творця»!

Подекуди трапляється – нас принижують. Але ж чи ми самі цього справді не хочемо? Щоб декларувати: «Ой, ми такі гарні, але ось які бідні». А, може, пора б уже задуматися над тим своєрідним діагнозом, що його нам встановив ще 150 років тому професор-полтавчанин **Федір Каруновський**: «Найхарактерніша їхня риса – лінивість і пияцтво». Але ще й чванство чи, як казав **Іван Франко**, дріб'язковість,

вузький егоїзм, двоєдушність і пиха (Твори, т.31, с. 30). Ну, вдумаймося: 200 генсеків, непомильних у... своїй величі. А ще – в своєму небажанні поступитися своїми таки амбіціями...

То, може, допомогло б, якби кожен із нас частіше вдивлявся на себе у дзеркало? Та щоразу повторював услід за **Франком**: *«Мій.. патріотизм – то тяжке ярмо, покладене долею на мої плечі. Я можу... тихо проклинати долю, ..але скинути його не можу, іншої батьківщини шукати не можу, бо став би підлим перед власним сумлінням..»*. Тобто – бути українцем іноді до нестерпного важко. Але ж виходу нема! Творець закидає кожного в ту чи іншу спільноту, і кожен зобов'язаний нести на своїх плечах цю *відповідальність*... А якщо чуємо «прогнози» щодо того, скільки то років залишилося до «зникнення нашої мови», як і загалом – «нашого існування як окремої спільноти», можемо хіба дивуватися з цього ворожіння. Адже знаємо: «людина стріляє, та кулі носить Бог»! І ми таки станемо, доживши, перед Творцем, щоб сказати Йому: «Так, ми були навіть ледачими духовно, а все ж ми таки намагалися здати перед Тобою свій екзамен. І тепер приносимо Тобі, зокрема, наші чудові пісні, наші вишиванки, зрештою – всю переповнену високою поезією душу, нашу – українську душу!»

І ще одна грань «формули Творця всіх і всього», чи, як іменував Його Ньютон, Пантократора, Володаря незліченної кількості галактик, несяжного Простору й неохопного Часу. Це – для тих, хто «надійно знає» і те, скільки ж то років Землі. А ще – чия віра «істинно правильна». Згадаймо ж ще раз оті слова **Ісайї**: «Мої думки – не ваші думки..» ! Щодо «віку Землі», – доречно звернутися до мудрості Іудейської традиції. Адже «там» лічать роки не від «створення світу», а «від Адама». Допитливому рекомендуємо книгу **Дж.Л. Шрьодера** «Шість днів творіння..» (Іерусалим – Москва, 2000 р.): *шість днів – це в системі координат Творця, у нашій же системі координат простору-часу «до Адама» могло проминути й 14 млрд. років – від «початку світу»*. І від такого уявлення «світ не валиться». Хіба що утверджується теза: *ніхто не має права ставити межі могутності Творця!*

Те ж стосується і питання, «кого Він, Творець», любить. Ап. Павло (2 Тим. 2: 19) зазначив: «Господь знає своїх», і це повторив св. Августин: *«Своїх знає лише Бог»*. Тож *ніхто на цій землі не має права ставити межі милосердю Божому!* Ніхто! В які б шати його не одягали та як би руки йому не цілували, якої довжини шлейф не тягнувся б услід за ним. І той, кому доводиться стикатися з таким «земним», має усвідомлювати: є Творець («там, зверху»), але й є ті («тут, внизу»), які про Нього щось говорять. Бо вони бувають усякі – і святі, але й подекуди «не зовсім»...

А кожен із нас повинен мати тверду установку: *отам, зверху, мій Творець, тут я. І я – той, хто здає на цій планеті екзамен і то упродовж усього життя! Передусім – на гідність*. А ще – *на твердість свого характеру*, завдяки якій зможу подавати всебічну (моральну, психологічну, матеріальну зрештою, іноді насамперед – якраз її) своїм ближнім, тим, хто ще не усвідомив «свого на цій планеті становища». Врешті-решт (чи насамперед) – *на здатність черпати сили навіть із тої безодні розпачу й безнадії*, в яку закидають чи не кожного з нас іноді й дуже важкі обставини життя...

Насамкінець – ось ці перлини давньої вже мудрості. Римлянин Цицерон: *«Не знати, що трапилось до твого народження, – значить назавжди залишатися дитиною»*. Грек Аристотель: *«Власна мова – основа людської гідності»*. Його ж одноплемінник Симонід Кеоський (5-те ст. до н. е. ще!): *«Для повного щастя людині необхідно мати славу Вітчизну»*. То будуймо її – для наших дітей і внуків! З гідністю, мужністю і розважливістю сприймаючи і удари природніх катаклізмів, і нелегкі проблеми демографічного вибуху. І, може, й передусім – нашу 200-головість...

Прикро і соромно (але, мабуть, таки треба...) оприлюднювати зайвий раз ось ці слова **Олександра Довженка**: «В чомусь найдорожчому і найважливішому ми, українці, безумовно, є народ другорядний, поганий і нікчемний, Ми дурний народ, ... безцвітний..., наше наплювательство на свою долю і долю своєї культури абсолютно разючі.. У нас нема справжнього почуття гідності... Ми вічні парубки, а Україна наша вічна вдова». Чи, може, ми все ж таки кращі?

Закінчити цю розмову, напевне, доречно словами **Альберта Айнштейна**:

«Кожен день я пригадую, що в основі мого зовнішнього і внутрішнього життя – праця тих, хто живе сьогодні і хто вже помер, а отже, я повинен напружити усі свої сили, щоб дати не менше від того, що я вже отримав і отримую».

«Поневолення й експлуатація – найогидніші явища у сфері людських відносин».

«Комфорт і добробут ніколи не були для мене самоціллю. Пом'яму, цей етичний базис може бути ідеалом і для свинячого стада. Краса й правда – ось ідеали, які освітлювали мій життєвий шлях, знов і знов відроджуючи в моїй душі радість і мужність».

«Що повинна робити кожна людина, так це подавати приклад чистоти і мати мужність зберігати етичні переконання...».

Видавець Третяк І.Я.
Св. ІФ № 12 від 29.03.2001,
76006, м.Івано-Франківськ, вул. Короля Данила, 14 «Б»/45
Тел. (03422)731812